

Прадмет незаконнага абароту наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў

■ ВОЛЬГА ПАРФЕНЧЫК

Вольга Парфенчык — навучаецца на IV курсе аддзялення міжнароднага права фальмітуту міжнародных стасункаў БДУ ды адзяленні філязофіі Беларускага калегіюна. Сфера юрыдычных інтарэсаў: міжнароднае крымінальнае права, аўтарскае право.

Гандаль наркотыкамі зъяўляеца адным з найбольш прыбытовых відаў бізнесу. Па абаротах сусветны рынак наркотыкаў ідзе паперадзе нафтавага і саступае толькі зброевому. Злачынствы, звязаныя з наркотыкамі, набылі ўстойлівую тэнденцыю росту. Так, на тэрыторыі Беларусі ў 2000 г. было зарэгістравана 3811 такіх грамадзка-небяспечных дзеянняў, што на 25% больш, чым у мінулым годзе. Колькасць злачынстваў, учыненых наркаманамі ці асобамі ў стане наркатычнага ап'янення, у пэрыяд з 1990 па 2000 г. павялічылася ў 59,4 разоў.

У Беларусі злачынствам, звязаным з наркабізнесам, прысьвечаны разьдзел 10 гл. 29 Кримінальнага кодэксу. Згодна з артыкуламі 328-332, адказнасць надыходзіць за наступныя супрацьпраўныя дзеянні:

- незаконны абарот наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў (адказнасць надыходзіць за ўчыненныя любога з наступных дзеянняў: выраб, перапрацоўка, набыццё, захоўванне, перавозка ці перасылка як з мэтай збыту, так і без яе) (арт.328);
- сеяньне ці вырошчванье забароненых да сеяньня расылінаў, якія зъмяшчаюць наркатычныя рэчывы (каноплі, мак і інш.) (арт. 329);
- парушэнне правілаў абыходжання з наркатычнымі сродкамі і псыхатропнымі рэчывамі (арт.330);
- схіленне да ўжывання наркатычных сродкаў і псыхатропных рэчываў і іх прэпаратаў (арт.331);
- арганізацыю ці ўтрыманьне прытонаў для ўжывання наркатычных сродкаў ці іншых адурманяўальных рэчываў (арт.332).

Прававым падмуркам процідзеяння незаконнаму абароту наркотыкаў прысьвечаны Закон Рэспублікі Беларусь ад 22 траўня 2002 г. №102-З "Аб наркатычных сродках, псыхатропных рэчывах і прэкурсорах". Барацьба з незаконным абаротам наркотыкаў прадугледжана і міжнароднымі абавязальніцтвамі Беларусі як краіны-ўдзельніцы міжнародных канвенцыяў: Адзінай канвенцыі аб наркатычных сродках 1961г., Канвенцыі аб кантролі над псыхатропнымі рэчывамі 1971г. (Венская канвенцыя) і Канвенцыі ААН па барацьбе супраць незаконнага абароту наркатычных сродкаў і псыхатропных рэчываў 1988г.

Выконваючы абавязкі, ускладзеные на Беларусь вышэйазначанымі канвенцыямі, Міністэрства аховы здароўя Рэспублікі Беларусь Пастановай ад 3 траўня 2000г. №11 "Аб рэспубліканскім пераліку наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў" зацвердзіла Пералік наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў, якія знаходзяцца пад кантролем Рэспублікі Беларусь. Дадзены пералік зъмяшчае сьпісы і табліцы наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў, якія клясыфікуюцца ў дадзеная сьпісы і табліцы ў залежнасці ад ужытых да іх захадаў з боку дзяржканцrolя:

- съпіс асабліва небяспечных рэчываў, якія не выкарстоўваюцца ў мэдычных мэтах (съпіс №1);
- съпіс асабліва небяспечных наркатычных сродкаў і псыхатропных рэчываў, дазволеных да кантролюванага абароту (съпіс №2);
- съпіс небяспечных псыхатропных рэчываў (съпіс №3);
- съпіс прэкурсораў наркатычных сродкаў і псыхатропных рэчываў (съпіс №4);
- табліцу №1 "Хімічныя рэчывы і іх солі, у працэсе перапрацоўкі каторых утвораюцца наркатычныя сродкі і псыхатропныя рэчывы";
- табліцу №2 "Хімічныя рэчывы, якія могуць быць выкарыстаныя ў працэсе вырабу наркатычных сродкаў і псыхатропных рэчываў".

Такім чынам, прадмет незаконнага абароту наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў, а таксама іншых злачынстваў, апісаных у артыкулах 329-331, складаецца з рэчываў і сродкаў (прэпаратаў, што іх замяняюць), што ўлучаны ў вышэйазначаныя съпісы і табліцы і знаходзяцца пад кантролем Рэспублікі Беларусь (дадзенае азначэнне зъмяшчаеца ў заўваже да арт.327 КК).

У юрыдычнай літаратуры азначаецца, што для таго, каб дадзенае рэчыва зъяўлялася наркатычным і было прадметам злачынства, яно павінна адпавядаць тром критэрам:

- мэдычнаму (сродак, рэчыва павінна аказваць спэцыфічнае ўздзеянне на цэнтральную нэрвовую сістэму, якое абумоўлена яго неадкладным спажываннем);
- сацыяльнаму (немэдычнае ўжыванье некаторых наркатычных сродкаў набывае такія маштабы, што цягне за сабой пэўныя вынікі і набывае сацыяльную значнасць);
- юрыдычнаму (ужыванае рэчыва прызнаецца наркатычным і ўлучаецца ў пералік наркотыкаў). Т.б. адсутнасць аднаго з критэраў не дае падставы прызнаць лекавы сродак або хімічнае рэчыва (сыветтычнае, біялягічнае, расыліннае) наркатычным, нават калі яно можа зъяўляцца прадметам злуожыванья і выклікаць адпаведны стан.

Трэба адзначыць, што адзінага ўніфікаванага азначэння тэрміну наркотыкі ня йснue. Зь юрыдычнага гледзішча да наркотыкаў адносяцца рэчывы расліннага або сінтэтычнага паходжання, якія аказваюць спэцыфічнае (стымулёвае, узбуджальнае, прыгнятальнага, галюцынагеннае) уздзеяньне на цэнтральную нэрвовую сістэму і ўлучаныя міжнароднымі дамовамі і ворганамі дзяржавы ў асаблівых сьпісы і пералікі. У мэдыцыне тэрмін “наркотык” літаральна азначае сродак для наркозу, а ў побыце — сродак для дасягнення эйфары (“кайфу”). У крымінальным праве да наркотыкаў адносяць толькі прэпараты, здольныя выклікаць наркозалежнасць, спрычыняць істотную шкоду здарою і ўнесенія ў асаблівых сьпісы. Так, Камэнтар да КК Рэспублікі Беларусь дае наступнае азначэнне наркатычных сродкаў: “рэчывы сінтэтычнага ці натуральнага паходжання, якія маюць здольнасць уздзейнічаць на цэнтральную нэрвовую сістэму, выклікаюць стан асаблівага ап’янення і вядуць да наркатычнай залежнасці.” Да наркатычных сродкаў адносяць таксама наркотыкамі замяшчальныя расліны і некаторыя лекавыя сродкі, клясыфікаваныя ў якасці гэткіх у адпаведных міжнародных канвенцыях, улучаныя ў Пералік наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў, якія знаходзяцца пад кантролем Рэспублікі Беларусь.

Да псыхатропных рэчываў (псыхрафармакалягічных сродкаў) адносяць рэчывы рознага паходжання, якія робяць уздзеяньне на псыхіку, эмацыйны стан і паводзіны чалавека. Псыхатропныя рэчывы — гэта рэчывы сінтэтычнага ці прыроднага паходжання, а таксама лекавыя сродкі, што іх замяшчаюць, і іншыя рэчывы і прыродныя матэрыялы, у адпаведнасці зь іх дзеяньнем ці злойжываньнем імі ўлучаныя ў Пералік наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў, якія знаходзяцца пад кантролем Рэспублікі Беларусь.

У адпаведнасці з міжнароднай дамоўленасцю пад тэрмінам “псыхатропныя рэчывы” разумеюць асноўныя дэпрэсанты і стымулёвыя рэчывы, якія ўпłyваюць на стан цэнтральнай нэрвовай сістэмы, і такія рэчывы, якія дзейнічаюць як галюцынагены. Але гэты тэрмін не ўлучае наркатычныя сродкі, якія знаходзяцца пад міжнародным кантролем, а таксама алькаголь.

Прэкурсарамі зьяўляюцца хімічныя рэчывы, якія выкарыстоўваюцца ў незаконным вырабе наркатычных сродкаў і псыхатропных рэчываў (могуць быць сінтэтычнага ці прыроднага паходжання), а таксама іншыя рэчывы, якія выкарыстоўваюцца ў вырабе наркатычных сродкаў і псыхатропных рэчываў і ўлучаныя ў Пералік наркатычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсораў, якія знаходзяцца пад кантролем Беларусь.

Як ня йснue ў крымінальна-прававой навуцы адзінага панятку наркотыкаў, так ня йснue і адзінай іх клясыфікацыі. Спробы іх сістэматызацыі мелі месца ў асноўным у мэдычнай літаратуры ці ў літаратуре па прафіляктыцы і лекаваныі наркаманіі. Напрыклад, у кнізе калектыву аўтараў “Наркотыкі і грамадзтва” (гл. сьпіс выкарыстаных крыніц) яны згрупаваны па наступных падмурках: па паходжанні, па ўздзеяньні на арганізм чалавека, па мэтадах тэрапэўтычнага ўжываньня, па хімічнай структуры, па мэханічным ўздзеяньні, па назыве на слэнгу. Можна адзначыць таксама клясыфікацыю калектыву аўтараў кнігі, падрыхтаванай пад эгідай Міжнароднай асацыяцыі па барацьбе з наркотыкамі і наркабізнэсам: вытворныя канопляў; апіятныя; снатворна-сэдатыўныя; псыхастымуляторы; галюцынагены і лячучыя наркатычна дзеісныя рэчывы.

Разгледзім асноўныя віды сродкаў і рэчываў, аўяднаныя ў вышэйназваныя групы.

Наркотыкі, што вырабляюць з маку.

Макавая саломка — сырая ці высушеная раслінная маса, якая складаецца зь сцябла і скрыначак маку, якія могуць быць як цэлымі, так і пакрышанымі.

Настой макавай саломкі — наркатычны сродак, які вырабляюцца шляхам перапрацоўкі макавай саломкі водой ці арганічнымі распушчальнікамі.

Опій — высахлы сок, які выдзяляеца з надрэзай нясьпелых скрыначак розных гатункаў маку. Ужываюць шляхам ін’екцый (падскурна, унутрывенна), паляць, вырабляюць настоі і п’юць. Зьяўляеца падмуркам для атрыманьня марфіну, кадэіну, папавэру.

Гераін — адзін з вытворных опію, які быў атрыманы ўпершыню ў 1893 г. з марфіну і які ў 10 разоў перавышае яго па таксычнасці. Белы парашок бяз паху, горкага смаку, добра распушчаеца ў вадзе. На Беларусі, у краінах СНД мэдычнай прамысловасцю не вырабляеца, у мэдычнай практицы не выкарыстоўваеца. Ужыванье герайну выклікае хуткае прызвычайванье, якое цяжка лекуеца.

Прэпараты канопляў (канабісу) улучаюць у сябе марыхуану, гашыш, гашышнае масла, хімку (размочаная ў фармальдэгідзе і высушеная марыхуана). Існуюць і іншыя распаўсюджаныя прэпараты канопляў. Асноўны спосаб ужываньня — паленьне разам з тытунём.

Гашыш (анаша) — наркатычны сродак, атрыманы з любых гатункаў канопляў шляхам адмысловай апрацоўкі: аддзялення пылку, смалы, прасяваньня лісця і суквецця. Мае выгляд бясформенных камкоў, шарыкаў, спрэсаваных плітак, парашку са спэцыфічным пахам. У залежнасці ад спосаба вырабу можа быць зеленавата-бурага, шэра-зялёнага, карычневага, амаль чорнага колеру.

Гашышнае масла — наркатычны сродак, атрыманы з любых гатункаў канопляў шляхам экстракцыі канабіноідаў рознымі распушчальнікамі з далейшым выпарваньнем. Сустракаеца ў выглядзе рошчыны і клейкай масы.

Марыхуана (канабіс) уяўляе сабой сырую ці высушеную раслінную масу, якая складаеца зь верхавінных частак любых гатункаў канопляў з кветкамі, лісцем, пладамі. Ужываеца шляхам паленьня пасыля прасушки.

Стымуляторы выклікаюць узбуджанасць ці дзейнічаюць як анэстэзавальны сродак. Да іх адносяцца: амфетамін і больш за 20 вытворных амфетаміну; какаін; эфэррон; метамфетамін.

Галюцынагены — вялікая група прэпаратуў, якія дэфармуюць сівядомасць чалавека і ўспрыманьне ім на-вакольнага асяродзьдзя. Да іх адносяцца: вытворныя лізэргінавай кісліны — лізэргід, ЛСД, ЛСД-25 у выглядзе прамочаных аркушай паперы, пігулак або капсул; мэскалін — рэчыва, якое атрымліваюць з кактусу лёфафоры (*Lophophora Williamsie Lemaire*), які расцеце на тэрыторыі Паўднёвой Амэрыкі; больш за 100 відаў грыбоў, што зъ-

мяшчають наркотичнае рэчыва пылацын (пылацыбін), якія ўжываюцца ў сувежым, вараным ці сушаным выглядзе (растуць у асноўным у Амэрыцы, напрыклад, *Psilocybe Mexicana*). Галоўнагенныя фэрмэнты выдзяляюць асобныя віды жаб.

Снатворныя і заспакойвальныя кантраляваныя рэчывы — барбітураты, як вытворныя барбітуравай кісліны.

Выраб сынтэтычных наркотыкаў не звязаны з пэўнымі месцамі вытворчасці сырэвіны. Яны могуць вырабляцца ў раёнах, дзе знаходзяцца спажыўцы, тым больш, што выраб большасці з іх не ўяўляе асаблівай цяжкасці нават для неспэцыялістаў. Так, напрыклад, 10 сакавіка 1997 была асуджана група супрацоўнікаў Віцебскага мэдінстытуту, якая ва ўмовах лябараторыі наладзіла вытворчасць сынтэтычных наркотыкаў фэнаміну, "экстэзі" і іншых. Злачынцы, якія плянавалі распаўсюджваць наркотыкі ня толькі ў Беларусі, але і ва Украіне, у Рәсей, шукалі міжнародныя каналы збыту сваёй прадукцыі, выхады на міжнародную мафію з мэтай арганізацыі систэмы паставак.

Названыя віды наркотычных сродкаў і псыхатропных рэчываў зьяўляюцца найбольш распаўсюджанымі, вядомымі і ў пэўнай ступені вывучанымі ў наўуцы ды праваўжывальнай практыцы. Але трэба адзначыць, што ў склад пералічаных груп наркотыкаў уваходзіць мноства іншых відаў.

Кожнаму віду наркотычных сродкаў і псыхатропных рэчываў устаноўлены адпаведныя парамэтры з улікам ступені іх уздзеяння на арганізм. Асабліва кваліфікаванымі відамі дадзенага злачынства зьяўляецца яго ўчыненьне ў буйным памеры. Панятак буйнога памеру зъмяшчаеца ў пастанове Рады міністраў "Аб зацьвярджэнні пераліку наркотычных сродкаў і псыхатропных рэчываў, выяўленых у незаконным абароце, з іх колькаснымі адзнакамі".

Кримінальнае заканадаўства Беларусі ў галіне барацьбы з наркаманіяй зъяўляеца дастаткова суворым. Акрамя таго, яно і даволі туманнае і дакладная крытэрыі часам не прапісаны ці наагул адсутнічаюць. Так, згодна КК РБ, ужыванье наркотыкаў не зъяўляеца злачынствам. Караюцца толькі захоўваньне, перапрацоўка, збыт, набыццё, перавозка, але цяжка ўявіць сабе, як можна ўжыць наркотык, папярэдне не набыўшы ці не патрымаўшы яго ў руках. Трэба адзначыць, што колькасць наркотычных сродкаў увесць час расьце, і новыя сынтэтычныя рэчывы ўжо не знаходзяць адлюстраваньня ў электронных базах органаў, якія вядуць барацьбу з наркабізнэсам, таму і прадметам злачынстваў яны не зъяўляюцца. З гэтай прычыны дзеяньніцы праваахоўных органаў павінна быць накіравана ня толькі на раскрыццё злачынстваў, але і на наўковую працу, каб не дапусціць учыненьня яшчэ большай іх колькасці і ўжо зь невядомым прадметам.

Выкарыстаныя крыніцы:

1. Закон Рэспублікі Беларусь ад 01.12.1999 г. "Аб далучэнні Рэспублікі Беларусь да пратаколу аб папраўках да адзінай канвенцыі аб наркотычных сродках 1961 г." // НРПА. — 2000. — №24.
2. Закон Рэспублікі Беларусь ад 22.05.2002 г. №102-З "Аб наркотычных сродках, псыхатропных рэчывах і прэкурсorах." // НРПА. — 2002. — №59.
3. Рэспубліканскі пералік наркотычных сродкаў, псыхатропных рэчываў і прэкурсoraў (затверджаны Пастановай Міністэрства аховы здароўя Рэспублікі Беларусь 3.05.2000 г. №11) // НРПА. — 2000. — №5 ст. 29.
4. Пастанова Пленума Вярховага Суда Рэспублікі Беларусь ад 18.12.1992 г. №13 "Аб судовай практыцы па справах аб крадзяжы наркотычных сродкаў, а таксама незаконным вырабе, распаўсюдзе ды іншых проціпраўных дзеяньнях, якія звязаны з наркотычнымі, моцнадзейнымі і атрутнымі рэчывамі." // Судовы веснік. — 1993. — №1.
5. Кузнецов И.Н. Наркотики: социальные, медицинские и правовые аспекты. // Мн., 2001.
6. Наркомания: методические рекомендации по преодолению наркозависимости. Под ред. Горанского А.Н. // М., 2000.
7. Саламзес Д., Чеурсон В., Соколовский Г. Наркотики и общество // М., 1984.
8. Панова Е.В. Миры и правда о наркотиках. // Российский следователь. — 2003. — №3.
9. Стешин В., Юшин А. Критерии: медицинский, социальный, юридический. // Судовы веснік.- 1997. — 1997. — №1.

On the Illegal Circulation of Drugs, Psychotropic Agents and Precursors

■ VOLHA PARFIENČYK

Volha Parfienčyk — 4th year student of International Law at the International Relations Department of the Belarusian State University and a student of philosophy department of Belaruski kalehijum. Legal interests cover International Criminal Law, intellectual property rights.

Review of the article (full version available in the Belarusian part of the journal):

According to statistics, drugs traffic is one of the most profitable businesses. This type of crime has a stable tendency of growth. One of the most evident illustrations of the urgency of this issue in Belarus is the 54.9 times increase in the number of crimes committed by drug addicts or persons being in the state of drug intoxication within the last decennial. The author of this article analyzes both Belarusian criminal legislature on this point and international legal practice. It is especially emphasised that there is no unified definition of drugs which makes it possible to regard this notion within three approaches: legal, medical and social. The author dwells on the widest-spread drugs as well as on psychotropic substances and makes a conclusion that in order to improve the activities of the law machinery, aimed at struggling with illegal traffic of drugs, psychotropic substances and precursors, it is necessary to study scientific research more thoroughly.